

از : استوری

ترجمه و نگارش : تقی ینش

بقیه از شماره قبل (۴)

تذکره شعرا

۱۱۱۴- برای مآثر رحیمی عبدالباقی نهاوندی که در سال ۱۰۲۵ . ۵ / ۱۶۱۶

م. تألیف شده است به صفحه ۵۵۳ قبل از این رجوع کنید. بخش «خاتمه» این کتاب (جلد سوم ۱۶۹۹ کلکته) به رجال مشهور معاصر بخصوص شعرا اختصاص دارد (صص ۱۵۷۶-۶۶).

۱۱۱۵- عبدالنبی «نبی» بن کاظم فخر الزمان قزوینی^۱ در حدود ۹۹۸ . ۵ /

۱۵۹۰ م. در قزوین متولد شد. در جوانی مشغول علم شد و بقدری حافظه اش قوی بود که داستانهای نظیر امیر حمزه را از بر می خواند. در ۱۹ سالگی به مشهد سفر کرد و در آنجا بر اثر ملاقات تجار و مسافرانی که از هند آمده بودند و از آن دیار تعریف می کردند شیفته هند شد. در نتیجه پس از آن به سفر پرداخت و بعد از دیدن قندهار و لاهور در سال ۱۰۱۸ . ۵ / ۱۰-۱۰-۱۶۰۹ م به آگره Agra رفت و

۱- فخر الزمان جدمادری عبدالنبی قاضی قزوین بود (میخانه ص ۴۹۹).

۲- فرینه اینست که وقتی به مشهد آمد نوزده سال داشت و از مشهد اندکی بعد در سال ۱۰۱۸ به آگره رفت.

در آنجا میرزا نظام قزوینی وقایع نگار که با او بستگی داشت شغلی از قبیل قصه خوانی به او داد. در سال ۱۲۰۲ هـ / ۱۶۱۳ م در اجمر **Ajmér** میرزا امان الله بن محبت خان^۳ او را به کتابداری خود برگزید و پس از آن نزدیک دو سال در کشمیر بسر برد و از آنجا به بوهار سفر کرد و چندی نزد حامی اش میرزا نظام سابق الذکر که در آن وقت امور دیوانی آن ناحیه را بر عهده داشت گذرانید و در آنجا کتاب دستور الفصحاء را تألیف کرد. این کتاب که اکنون نسخه ای از آن در دست نیست موضوعش داستان امیر حمزه است.

در سال ۱۰۲۸ هـ / ۱۶۱۹ م در در پتنه بانواب سردار خان^۴ آشنا شد و بر اثر تشویق و حمایت او کتاب میخانه را در آن سال بنام وی تألیف کرد. در سال ۱۰۴۱ هـ / ۱۶۳۱-۲ م کتاب نوادر الحکایات و غرائب الروایات را که مجموعه ای از داستانهای گوناگون است تمام کرد و دیباچه ای بر آن نوشت. از این کتاب نسخه هایی در دستست: بریتیش میوزیوم (ریو b III ۱۰۰۴ فقط پنج صحیفه اول) منچستر (لیندسیانا ص ۱۱۸ ش ۱۹۴ که قسمت یا قسمتهایی از کتاب را دارد؟). در میخانه می گوید تعداد ایات ساقی نامه هایی که نقل کرده بالغ بر ۱۵۰۰ بیت است.

۳- امان الله (امانی) حسینی متوفی ۱۰۴۶ هـ / ۱۶۳۷ م از جهانگیر لقب خاننژاد خان گرفت و شاه جهان باو عنوان خان زمان داد. در سال هفدهم سلطنت جهانگیر ۲-۱۰۳۱ هـ / ۱۶۲۲-۳ م بجای پدرش به حکومت کابل منصوب شد و پس از آن به حکمرانی جاهای دیگر رسید. برای شرح حال او رجوع کنید به: مآثر الامراء ج ۱ صص ۷۴-۸۵، ترجمه Beveridge صص ۱۹-۲۱۲ و خاطرات جهانگیر ترجمه Beveridge, Rogers ج ۱ صص ۷۵۲ و ج ۲ صص ۴۴، ۹۴، ۲۳۱، ۲۳۹، ۲۷۵ و تذکره طاهر نمر آبادی صص ۶۰-۵۹ و جز آن... از آثار اوست: (۱) دیوان (رك، اسپرنگر ۹۷، بودلین ۱۹۰۵). (۲) رقعات امان الله

میخانه :

مجموعه‌ای است از ساقی‌نامه‌ها با شرح حال سرایندگان آنها که اغلب بامؤلف معاصر بوده‌اند. وی تألیف این کتاب را در اجمر Ajmér به سال ۱۰۲۲ هـ / ۱۶۱۳ م یا ۱۰۲۳ هـ / ۱۶۱۴ م شروع کرد و درپشته به سال ۱۰۲۸ هـ / ۱۶۱۹ م پایان رسانید. رامپور (۱۰۳۹ هـ / ۱۶۳۰-۳۰ م رجوع کنید به : نادر احمد (۹۶)، لاهور کتابخانه پروفیسور محمد شفیع، نور عثمانیه ۴۳۲۸ - چاپ: لاهور ۱۹۶۲ (به اهتمام محمد شفیع) ۶.

حیثی مجموعه ۹۹ نامه مختصر در تصوف و عبادی از مشایخ. آغاز: حمد وافر - نسخه‌های خطی: ایاصوفیه ج ۱ ص ۱۲۴-۱۲۱، بلکنور ج ۱۱، ۱۰۹۸، ۲۸، برلین ۶۲ (۴)، Derhvi Dhabhar، ص ۵۹، برون جلد متمم ... ۶۹۹ (سلطنتی ۲۰۲). بوهار ۲۷۰ ج ۲، اته ۱۷۶۳ (۷) - ۱۸۹۳، ۱۸۹۳، ۱۸۹۳، ۱۸۹۳، ۳۰۴۶، روزن برون ۱۹۱، Gotha، گوته، فهرست عربی ص ۴۸۹، ایوانف جلد اول، متمم ۷۸۷۰ (۳) جلد دوم متمم ۹۵۱، لاهور (اورینتل کالج میگزین VII، (مه ۱۹۳۱ ص ۵۹)، چاپها: کلکتہ، تاریخ؟ (رک. برلین ص ۱۲۰)، لکنو ۱۲۶۹ (V. ibid - ایضاً) ۱۸۷۱، ۱۸۷۳، کاونپور Cawanpor، ۱۲۷۱، ۱۸۷۴، ۱۸۸۱، ۱۸۸۳، ۱۸۸۸، ۱۸۹۹ (۳) انشاء خان‌زاد خان، مجموعه‌ای از نامه‌های سیاسی و اجتماعی و جزآن و تقریراتی بهتر در چهار فصل، آغاز: سرنوشت خامه، - نسخه‌های خطی: اته ۲۰۷۷، ریو II ۸۷۷۷ Brelvi Dhabhar ص ۵۹ (۴) ام‌العلاج مجموعه‌ای از نسخه‌هایی درباره انواع مهله‌ها که در سال ۱۰۳۶ بنام جهانگیر تألیف شده‌است، - نسخه‌های خطی: ریو II ۷۹۴۵، ایوانف ۱۵۵۴، بلوچه II ۸۸۷ (۶) - چاپها: کاونپور ۱۸۷۳، ۱۸۸۰ (۵) چهار عنصر دانش فرهنگ عربی به فارسی (نسخه خطی ریو a ۵۰۹) (۶) گنج بادآورد در کشاورزی؟ - نسخه‌های خطی: ایاصوفیه ج ۲ ص ۹۶۸، رک. ریو ۴۸۹ II

شرح و معرفی

Tadhkirahī mai-khānah aur us-kā Mu'allif

از محمد شفیع (در اورینتل کالج میگزین III / ۱) (نوامبر ۱۹۲۶) ص ۲۲
 ۳-، و III / ۲ (فوریه ۱۹۲۷) ص ۱۰-۳ که شانزده صفحه اول مقدمه آن با
 چاپ لاهور فرق دارد.

تصحیحات مربوط به متن :

Tashih i Mai-khānah

از محمد شفیع (در اورینتل کالج میگزین III / ۴ اگوست
 ۱۹۲۷) ص ۸۰-۷۹، IV / 1 (نوامبر ۱۹۲۷) ص ۶۲-۵۵، IV
 ۲ / (فوریه ۱۹۲۸) ص ۵۵-۴۳. | میخانه ص ۵۳۲-۴۹۸ با
 مقدمه‌ای به زبان اردو از صفحه ب تا ق، (با- قاف) در اورینتل کالج میگزین
 «ایضاً» loc. cit نوادر الحکایات مقدمه و ورق ۳۵ آ (رجوع کنید: ریو
 b (۱۰۰۴)؛ تاریخ محمدشاهی (فهرست برلین ص ۴۷۹ ش ۱۷۹).

۴- خواجه یادگار برادر عبداللہ خان فیروز جنگ در سال ۱۰۲۲. ۵/ از جهانگیر لقب سردار
 خان گرفت (خاطرات جهانگیر ترجمه Beveridge, Rogers ج ۱ ص ۲۳۷) و در
 سال ۱۰۲۸ Jagir of Monghyr نامیده شد (ایضاً ج ۲ ص ۸۹). برای شرح حال او،

رک: مآثر الامراء ج ۲ ص ۱۲-۱۱.

۵- کلیه این ۷۱ شاعر به سمرقند [یا دسته م.] تقسیم شده است: (۱) ۲۶ ساقی نامه که
 گویندگان آنها در گذشته اند از نظامی گنجوی تا فغفور گیلانی (متوفی ۱۰۲۹- ۵).
 (۲) ۲۰ ساقی نامه از شعرائی که در قید حیات هستند. (۳) ۲۰ ساقی نامه ناتمام از
 شعرائی زنده.

- ۱۱۱۶- قاطمی^۷ بنام جهانگیر (که از ۱۰۱۴/هـ. ۱۶۰۵/م تا ۱۰۳۷/هـ. /
 ۱۶۲۸ م حکمرانی کرده) تألیف کرده است.
- مجمع الشعرای جهانگیر شاهی یادداشتهایی راجع به ۱۵۱ شاعر که مداح
 جهانگیر بوده‌اند. آغاز دفتر سوم از کتاب بزرگتری: بودلین ۳۷۱ (به خط مؤلف).
- ۱۱۱۷- شاه حسین بن ملک غیاث‌الدین محمود که پیش از این (در صفحات
 ۳۶۴-۵) بنام مؤلف تاریخ سیستان: احياء السلوك که در ۱۰۲۸/هـ. / ۱۶۱۹ م.
 تألیف شده ذکر می‌شود از او شده است.
- خیرالبيان - تألیف این کتاب در ۱۰۱۷/هـ. ۹/ - ۱۶۰۸ م آغاز شده و در ۱۰۱۹.
 /هـ. ۱۶۱۰ م بیابان رسیده است ولی مؤلف دوباره در ۱۰۳۵/هـ. ۶/ - ۱۶۲۵ م
 در آن تجدید نظر کرده و پس از آن در ۱۰۳۲/هـ. ۷/ - ۱۶۲۶ م آن را کامل کرده
 و به شاه عباس تقدیم داشته است. در آن یادداشتهایی راجع به شعرای متقدم و
 متأخر هست و مشتمل است بر مقدمه (تاریخ محمد (ص))، آوازده امام، دوره
 صفوی تا ۱۰۳۳/هـ. ۴/ - ۱۶۲۳ م) و دو فصل (۱) الشعرای قدیم ۲- شعرای
 جدید)، خانه (شعرای درباری و اشراف)، ختم خانه (فضلاء) ریو جلد متمم ۱۰۸
 (۱۰۴۱/هـ. / ۱۶۳۱ م، ۱۰۹، (ناقص، قرن ۱۸ م).
- ۱۱۱۸- «مطربی» الاصل السمرقندی که در ۹۹۶/هـ. ۱۵۵۹ م متولد شد و تا
 سال ۱۰۳۷/هـ. / ۱۶۲۸ م که به بلخ رفته زنده بوده است.

۶- و اخیراً چاپ آقای گلچین معانی (اقبال ۱۳۴۰).

۷- تذکره ملا قاطمی یکی از مآخذ خزانه عامره آزاد است. سیرنگر می‌گوید: (ص ۱۴۴) که
 توانسته است کتاب با مؤلف آنرا بشناسد.

تاریخ جهانگیری (آغاز: ای نام تو افتتاح هر دیوانی.... بعد از تذکره حمد الهی تعالی و تعظیم). تذکره‌ای است که در رجب ۱۰۳۴ هـ / آوریل - مه ۱۶۲۵ م بنام جهانگیر [متوفی ۱۰۳۷ هـ / ۱۶۲۸ م] نگارش یافته است. این تذکره تقسیم می‌شود بدو سلسله: (۱- شعرایی [بنابر قول آیه شعرای ماوراءالنهر Transoxian] که در دوره سلاطین جغتایی (اکبر و جهانگیر) بعرضه رسیده‌اند. ۲- شعرای دوره ازبکها). خاتمه‌ای (که در جمادی الثانی ۱۰۳۶ هـ / فوریه ۱۶۲۷ م نوشته شده) متضمن خاطرات مؤلف از دوره امپراطوری جهانگیر... به اضافه ضمیمه‌ای درباره عده‌ای از شعرای ماوراءالنهر... (۳۰۲۳ II / ۱۰۷۵ هـ / ۱۶۶۵ م).

۱۱۱۹- برای تاریخ عالم آرای عباسی اسکندر منشی (صحیفه II ، مقصد I که در ۱۰۲۵ هـ / ۱۶۱۶ م و مقصد II که در ۱۰۳۸ هـ / ۱۶۲۸۹ م نگارش یافته است) رجوع کنید به صفحات ۱۲-۳۱۰ قبل از این. در این کتاب شرح حال شاهزادگان و صاحب‌مقامان عالی‌رتبه و دیگر اشخاص معروف آن زمان (ص ص ۹۵-۱۳۶ ؛ و شعرا ص ص ۳۵-۱۲۹) ذکر شده است. و قسمت آخر آن مطالبی درباره وفیات دوره معاصر مؤلف دارد.

۱۱۲۰- حسن بن لطف‌الله تهرانی رازی :

در سال ۹۶۸ هـ / ۱۵۶۰ م که پدرش به امر شاه طهماسب وزیر خراسان شده بود و به هرات رفت کودک خردسالی بود. بعد از مرگ پدرش در سال ۹۸۱ هـ / ۱۵۷۳ م جانشین او شد.

میخانه یا خرابات (رجوع کنید به ریبو جلد متمم ص ۱۴ b ۷۶) در سال

۱۰۴۰ . هـ / ۱ - ۱۶۳۰ . م تألیف شده و یادداشتهایی درباره شعرای مداح حسن بیک (شاملو، بیگلریگی خراسان ۱۰۲۷/۱۶۱۸ تا ۱۰۵۰/۱ - ۱۶۴۰) دارد؛ ربو جلد متمم ۱۰۷ (خیلی معیوب و ناقص است ۱۲۲۷ . هـ / ۱۸۱۲ . م) فهرست شعرا: ربو جلد متمم ۱۰۷ .

۱۱۲۱ - میر الهی همدانی یا چنان که خود نوشته است^۸ «عمادالدین محمود الهی حسینی» پسر حجة الدین^۹ و یکی از سادات اسدآباد^{۱۰} نزدیک همدان بود . در سال ۱۰۱۰ . هـ / ۲ - ۱۶۰۱ . م بقول خودش^{۱۱} برای تکمیل تحصیلات به شیراز^{۱۲} رفت و مدت سه سال ونیم در آنجا بسر برد. سپس ایران را ترک کرد و به کابل رفت. در آن وقت حاکم کابل، مظفرخان «احسان» بود که طبع شعر داشت^{۱۳} و شعرا را تشویق می کرد^{۱۴} . وی از ۱۰۳۳ . هـ / ۱۶۲۴ . م که نوزدهمین سال سلطنت جهانگیر بود تا ۱۰۳۷ . هـ / ۱۶۲۸ . م «نخستین سال فرمانروایی شاه جهان این مقام را برعهده داشت. میر «الهی» چنان که ربو نوشته است در سال ۱۰۳۳ . هـ (جلد II ص ب ۶۸۷) شعری برای او فرستاد و ایبطوری^{۱۵} که آنانی جواب نامه اش به امام

۸- در ضمن شرح حال «آذری» که اسم تذکره اش را می برد نوشته است (سیرنگر ص ۶۶) .

۹- سیرنگر ص ۴۳۵ . حجة الله بنا بر ضبط منتخب الشعراء . ش ۴۶ .

۱۰- رجوع کنید به لیسترنج L. E. C (ظاهراً منظور کتاب معروف اوست که به نام سرزمینهای خلافت شرقی بفارسی ترجمه شده است. م) ص ۱۹۶ .

۱۱- خزانه ورق (b) ۶۱

۱۲- بنا به قول پرتچ Pertsch، ولی سیرنگر تصحیح کرده نوشته است: اسفهان .

۱۳- برطبق يك نسخه خطی بخط مؤلف از کلیات او که در سال ۱۰۵۳ . هـ کتابت شده است .

رجوع کنید: بانکی پور II شماره ۳۲۹ . برای دواوین و منظومه های دیگر او رجوع

قلی خان بخارا استفاد می‌شود در کابل می‌خواست [در ۱۰۴۰ هـ / ۱۶۳۰ م. م. رک. پادشاه‌نامه I قسمت اول ص ۳۱۸] به ملاقات حکیم حاذق^{۱۶} که مردی زودرنج و متکبر بود نایل آید. ریو می‌گوید^{۱۷}: «پس از گذراندن چند سال در دربار جهانگیر و شاه‌جهان» وی مصاحبت ظفرخان را در کشمیر اختیار کرد^{۱۸} ۲۱-۱۰۴۱ و تا زمان مرگش در آنجا ماند. تاریخ فوت او بقراری که از اشعار سنگ قبرش بدست می‌آید ۱۰۶۳ است و در واقعات کشمیر ورق آ ۱۲۲ ماده تاریخ «بودسخن آفرین» آمده است.

برای نسخه خطی دیوان او که در ۱۰۴۲ هـ / ۱۶۳۲ م. کتابت شده است رجوع کنید به ریو II ، ب ۶۸۷ و برای نسخه دیگر (بنظر می‌رسد تمام اشعار او را نداشته باشد) که تاریخ کتابت آن ۱۰۵۲ هـ / ۱۶۴۲ م. است رجوع کنید سپرنگر ۲۷۷ = برلین ۹۳۹.

کنید به: اته ۱۶۰۱، بانکی پور III ، ۳۳۰، ابوالفدا ۷۸۰، سیرنگر ۹۰، مدرس ۳، ۳ (a) و ۳ (b)، نادر احمد ۱۹۹ (رامپور)، بلوچه III ، ۱۹۰۰، اوزبکتل کالج میگرین VII/۱ (نوامبر ۱۹۳۰) ص ۱۴۱. و برای شرح حال او رجوع کنید به: مآثر الامراء II ، صص ۶۲-۷۵۶، فهرست بانکی پور III صص ۱۸-۱۱۷. در یکی از مقدمه‌های موجود در کلیاتش میر «الهی» باین مطلب اشاره کرده است و برای بقیه اشعارش با آنچه در کابل سروده است رک. فهرست بانکی پور III ص ۱۱۸.

۱۴- به اصطلاح نایب‌الحکومه بود زیرا پدرش خواجه ابوالحسن ترمسی در غیاب حاکم سمت حکمرانی داشت.

۱۵- تا وقتی که لشکر خان مشهدی جانشین او شد (پادشاه نامه قسمت اول ص ۱۲۰).

۱۶- برای این مطلب رجوع کنید به مآثر رحیمی جلد سوم صص ۵۵-۸۴۵ و مآثر الامراء

«خزانه گنج الهی» مشتمل است بر مطالبی دربارهٔ ۴۰۰ شاعر که اغلب در قرن نهم/۱۵ میلادی و قرن دهم/۱۶ میلادی می‌زیسته‌اند: سپرنگر ۱۱ = برلین ۶۴۶ (نسخه ناتمام است).

فهرست شعرا (با بعضی نکات در ترجمهٔ احوال شعرا): سپرنگر صص ۸۷ - ۶۷. [منتخب الشعرا ش ۴۶؛ عمل صالح جلد دوم صص ۱۶-۱۵؛ (خیلی مفصل نیست)؛ ماهر نصرآبادی صص ۶-۲۵۵؛ کلمات الشعراء (سپرنگر صص ۱۰۹)؛ مرآت الخيال ش ۷۴ (صص ۱۱۸ در چاپ ۱۳۲۴)؛ همیشه بهار (سپرنگر صص ۱۱۷)؛ واقعات کشمیر صص ۱۵۳؛ رياض الشعراء؛ دیوان منتخب (سپرنگر صص ۱۵۰)؛ آتشکده ش ۵۹۸: خلاصه الافکار ش ۳۶؛ مخزن الغرائب ش ۱۱۳؛ رياض الافکار (بانکی پور، جلد متمم ۱ صص ۵۰)؛ هفت آسمان صص ۷-۱۴؛ ریو جلد دوم b ۶۸۷ و جلد سوم [۱۰۱۱ b].

۱۱۳۲ برای طبقات شاه جهانیه، صادق و جواع کنید بیکه قست بیوگرافی عمومی در همین کتاب.

سال طبع علوم انسانی
Biography General

در این کتاب سال ۱۰۴۶ هـ. / ۱۶۳۶-۷ م بعنوان سال جاری ذکر شده است و شرح حال ۸۷۱ نفر در آن مندرج است (۱) - اعداد و اولیا (۲) دانشندان و اطبا و فضلا

جلد اول صص ۹۰-۵۸۷ و بانکی پور جلد سوم صص ۱۰۹ و سپرنگر ش ۲۳۸ و ریو جلد متمم ۳۲۵ و غیره.

۱۷- اظهار نظر ریو برای تمام مطالب صحیح و غلطی که در این عبارت آمده بدون تردید متکی بر «واقعات کشمیر» است.

(علما و حکما و فضلا) (۳) شعری که در دوره امیر تیمور بوده‌اند .

۱۱۲۳- برای صبح صادق رجوع کنید به صفحه ۱۲۶ قبل از این . تألیف این کتاب در ۱۰۴۱ هـ / ۱۶۳۱-۲ م آغاز شده و در ۱۰۴۸ هـ / ۱۶۳۸-۹ م به پایان رسیده‌است . مؤلف آن م . صادق اصفهانی است .

جلد سوم آن به شرح حال رجال معروف اختصاص دارد .

۱۱۲۴- برای پادشاه‌نامه م . امین قزوینی که بخش خاتمه آن در شرح حال مشایخ و دانشندان و اطبا و شعری عصر شاه جهان است رجوع کنید به صفحه ۵۷۶ قبل از این .

۱۱۲۵- برای منتخب التواریخ به صفحه ۱۲۷ قبل از این رجوع کنید . این کتاب در ۱۰۵۶ هـ / ۱۶۴۶-۷ م بوسیله م . یوسف اطالی کنعانی تألیف شده و قسم پنجم آن مخصوص شرح حال ائمه و اولیاء و دانشندان و شعراست .

۱۱۲۶- برای پادشاه‌نامه عبدالحمید لاهوری رجوع کنید به صفحات ۵۷۵-۶ قبل از این . در آخر جلد اول آن اطلاعاتی راجع به ۱۳ تن از مشایخ (صص ۳۲۸-۹)، ۱۳ نفر از فضلا (صص ۷۵۳-۴) و ۶ تن از علما (صص ۷۵۴-۶) و یک نفر طبیب (صص ۷۵۶-۷) و ۲ شاعر (صص ۷۵۷-۹) ذکر شده‌است .

۱۸- قبل از ۱۰۴۲ ظفرخان از کشمیر به عنوان نیابت پدرش خارج شد و بعد از مرگ پدرش در رمضان ۱۰۴۲ هـ / ۱۶۳۳ م . (p.ni قسمت اول ص ۴۷۴) بحکمرانی رسید و در ۱۰۴۸ معزول گشت (ult 125 p. II p.n) دوباره در ۱۰۵۱ هـ / ۱۶۴۲ م به آن مقام رسید (II p. n ص ۲۸۳) .

۱۹- این مطلب از روی لطائف‌الخیال میر محمد صالح نواب رضوی بن میرزا محسن بن نواب

۱۱۲۷- برای عمل صالح تألیف م. صالح کنبو Kanbō لاهوری که در ۱۰۷۰
 ۵/ ۱۶۹۵-۶ م. تألیف شده است رجوع کنید بصفحات ۱-۵۸۰ قبل از این. در آخر
 جلد سوم آن مطالبی راجع به ۱۶ سید و شیخ (صص ۸۲-۳۵۷)، ۱۳ دانشمند
 (صص ۹۳-۳۸۲)؛ ۸ طبیب (صص ۷-۳۹۳)، ۱۹ شاعر (صص ۴۳۵-۳۹۷)، ۱۴
 نویسنده (صص ۴۲-۴۳۵) ۷ خوشنویس (صص ۶-۴۴۳) مذکور است.
 ۱۱۲۸- تاریخی بنام لطائف الخیال^{۱۹} که مؤلف آن ایرانی و ظاهراً اهل
 فارس است. مؤلف این کتاب در سال ۱۰۶۲ هـ / ۱۶۵۲ م. در دولت آباد بوده و
 احد آباد و سورت Sūrat را دیده است.
 در سال ۱۰۶۲ هـ / ۱۶۵۶-۷ م. به ایران مراجعت کرده و رکنای (میخ)
 کاشی را در شیراز دیده است و در اصفهان مورد محبت صائب واقع شده است. پس از
 آن در تاریخی که درست مشخص نیست به هند رفت و در آنجا (قستی از؟) کتاب
 لطائف الخیال را در سال ۱۰۷۶ هـ / ۱۶۶۵-۶ م. تألیف کرد. پروفیسور محمداقبال
 در مقاله‌ای که راجع به آثار او ^{شش گانه} (رجوع کنید به قبل) متذکر شده است
 مؤلف این کتاب محمد بن محمد الدارابی باید باشد و در کتاب لطائف غیبی^{۲۰} از
 انتقاداتی که دیگران بر حافظ کرده اند دفاع کرده است. ریبو به استناد لطائف

معلوم می‌شود. نسخه در مجموعه‌ای است که تصریحی به اسم مؤلف ندارد (رجوع کنید:
 بودلین ۱۱۴۳، انه ۱۷۳۹، سپهالار (فهرست کتابخانه مدرسه سپهالار، مترجم) جلد
 دوم صص ۴۷۹)، مجله انجمن سلطنتی آسیایی سال ۱۸۴۸ صص ۱۶۸).

۲۰- نسخه‌های خطی: ریبو، جلد متمم صص ۴۱۷ (۱)، ایوانف ۹۸۳، چاپ: طهران ۱۳۰۴:
 ش. ۵/ ۱۸۸۷ م. رجوع کنید به تاریخ ادبیات براون جلد سوم صص ۱-۳۰۰.

غیبی اظهار نظر کرده است که این محمد بن محمد الدارابی بعد از آن که زادگاهش دارابجرد را ترك كرد به شیراز رفت و قست عمدهٔ عمرش را در آنجا گذرانید. بموجب نسخهٔ بریتیش میوزیوم سابق الذکر وی در سال ۱۰۶۲. ه / ۱۶۵۲ م در احمدآباد بوده است. ولی از نسخهٔ چاپ سنگی (صفحه ۱۲۲) معلوم می شود که لطائف غیبی را بسال ۱۰۸۷. ه / ۱۶۷۶ م در شیراز نوشته است. ریو اضافه می کند که مؤلف، کتاب دیگری بنام مقامات العارفين و رساله‌ای در اباحهٔ سماع بنام شوق العارفين و ذوق العاشقين داشته است. ریو راجع به این تذکره مطلبی نوشته است اما طاهر نصرآبادی ضمن یادداشت مختصری در این خصوص متذکر شده است که وی اخیراً (در این سال) ۲۱ از هند برگشت و تذکرهٔ شعرا را نوشت ۲۲.

لطائف الخيال: در این کتاب مطالبی دربارهٔ ۴۵۴ شاعر مندرج است. شعرا به ۲۸ طبقه تقسیم شده است و هر طبقه مخصوص شهر، ولایت و ناحیهٔ بخصوصی است: (۱) فارس و شبانکاره، (۲) توابع فارس، (۳) اصفهان و اطراف آن، قسمتی از آن در سال ۱۰۷۶، ه / ۱۶۶۵ م تألیف شده است ۲۳. نسخهٔ خطی: (کمتر از نصف کتاب) در کتابخانهٔ شخصی پروفیسور محمد

۲۱- متأسفانه در این سال همه جا با سنهٔ معینی تطبیق نمی کند. در صفحه ۱۷۳ سال ۱۰۷۷ و در صفحه ۱۷۰ سال ۱۰۸۵ ذکر شده است.

۲۲- ملا Mullā شاه محمد از ولایت داراب است. طالب علم منقحی است. مدتی در هند بود. در این سال تشریف آوردند تذکرهٔ شعراء می نویسند امید که موفق باشند....

۲۳- بنا بر قول اقبال سال مزبور به عنوان سال جاری ذکر شده است ولی طاهر نصرآبادی که کتابش را ظاهراً پیش از ۱۰۷۶ تألیف کرده متذکر شده است که تذکرهٔ محمد دارابی کامل نشده است.

شعرانی Shērānī در لاهور .

معرفی و منتخبات : اورینتل کالج میگزین ۱ / IX (نوامبر ۱۹۳۴) صفحات ۷۳-۵۸ (مقاله محمد اقبال) .

[قستی از شرح حال مؤلف بقلم خودش در لطائف الخيال (رك. اورینتل کالج میگزین ۱ / XI صص ۵-۶۱) و لطائف غیبی (ریو جلد متمم ۴۱۷ (۱)) ؛ تذکره طاهر نصرآبادی صص ۱۸۶] .

۱۱۳۰- م. طاهر نصرآبادی بایندر نصرآباد^{۲۴} نزدیک اصفهان سال ۱۰۲۷.

۱۶۱۸/۵ م. متولد شده باشد زیرا خود اومی گوید: (تذکره صص ۴۵۸^{۱۲}) در سال ۱۰۴۴/۵ - ۱۶۳۴ م. وقتی پدرش مرده^{۲۵} هفت سال داشت .

جدش خواجه صدرالدین علی یکی از ثروتمندان و مالکین عمده بود (تذکره

۲۴- برای اطلاع درباره نصرآباد رجوع کنید به تذکره طاهر چاپ طهران، مقدمه طابع این دهکده ۵ تا ۶۰۰۰ نفر ساکن در آن بود و در دهه هجدهم آنجا رسیدیم فرسخی غرب اصفهان واقعست. بازماندگان مؤلف هنوز در این دهکده زندگی می کنند .

۲۵- طاهر اسم پدرش را ننوشته است. این که ریو می گوید: پدرش میرزا حسن علی بوده است ظاهراً مأخوذ از عبارتی است (تذکره صفحه ۴۵۱ و ۵۰۱ infra) که مؤلف طی آن تصریح دارد که پسرش خواهرزاده میرزا حسن علی بود. بنظر می رسد به احتمال قوی که اسم پدر طاهر میرزا محمدتقی و عموی او میرزا صادق نام داشته است (رجوع کنید به صفحه ۱۲۵ قبل از این و تذکره صص ۶۴ و ۴۵۲^{۱۸}) : در صبح صادق (بانگی پور VI صص ۴۷، ۱، ۱۲ infra) مذکور است که پدرش محمدصالح «متوفی هجدهم شوال ۱۰۴۳ - ۱۶۳۸ م. بغیر از مؤلف [ظاهراً محمدصادق] سه پسر داشت: محمد تقی که در ایران بسر می برد و محمدسعید و محمدجعفر که در بنگال اقامت داشتند .

ص ۴۵۷). سه مدرسه ۲۶ بنا کرد. اما کسان او بتدریج ثروت خود را از دست دادند. و بیشتر آنها برای تحصیل مال و منال به هند رفتند^{۲۷}. احتمال می رود آخرین سالهای شباب را در قهوه خانه ای که محل آمدوشد دانشمندان و شعرا بود گذرانده است. در آنجا وی از مصاحبت آنان کسب فیض و فضیلت کرد و از محضر (کسانی مثل میر عبدالله «نجات» بهره گرفت و آثار منظوم و منثور مصاحبین خود را از قبیل آقا حسین خوانساری [برای شرح حال این شخص رجوع کنید بصفحه ۲۰ شماره ۲ قبل از این و تذکره صفحه ۱۵۲] مورد استفاده قرار داد. شاه سلیمان (از ۱۰۷۷ هـ / ۱۶۶۶ م تا ۱۱۰۵ هـ / ۱۶۹۴ م) او را در نصرآباد ملاقات کرد و مورد مهربانی قرار داد. با آن که تا اواخر عمرش بدوستی چند تن بویژه آخوند درویش نصیری یابند بود (تذکره صص ۴۶۳^۱ و ۵۳۱^۱) و در همان قهوه خانه رفت و آمد داشت عاقبت در سال ۱۰۷۹^۱ ۲۸ گوشه عزلت اختیار کرد و در مسجد لنبان^{۲۹} Lunbān معتزل شد و مدت هفت سال در آنجا بسر برد. و در ضمن شرح حال خود را نوشت

۲۶- یکی از آنها در نصرآباد باقی است و سردرش هنوز بجای مانده است (عکس آن در تذکره چاپ طهران صفحه با هست).

۲۷- مثل میرزا صالح (تذکره صص ۴۵۲^{۱۷}) و میرزا اسماعیل (ایضاً صص ۴۵۴^{۱۳}). بلاند می گوید (مجله انجمن سلطنتی آسیای سال ۱۸۴۸ صص ۱۳۹^{۱۰}) ظاهر آندرکی نداریم که ظاهر خودش به هند رفته باشد.

۲۸- طبق نسخه بانکی پور ۱۰۸۹. اگر ۱۰۷۹ صحیح باشد چون ظاهر هفت سال در مسجد لنبان مقیم بوده است لازم می آید که سال تألیف از ۱۰۸۳ (یا حدود آن) تجاوز کند.

فقط يك پسر بنام بدیع الزمان (تذکره ص ۴۵۵) یا میرزا بدیع اصفهانی داشت که در عهد شاه سلطان حسین ملک الشعراء شد (بنا بر نقل حزین . رجوع کنید به سپرنگر ص ۱۳۸ و کلیات حزین ص ۹۹۳). اشعار او که تقریباً بسبک صائب و کلیم است در ایران خیلی نپسندیده اند (رجوع کنید به مقدمه طابع صفحه جیم) ، قصیده‌ای در مدح شاه سلیمان و مثنوی به اقتضای اهلی شیرازی دارد و ماده تاریخی نیز برای قصر هشت بهشت در ۱۰۸۰ (تذکره ص ۴۸۷) ساخته است. برای رساله کوتاهی به اثر از آثار او که گلشن خیالات نام دارد رجوع کنید به ریو جلد متمم ۳۷۶، بودلین (۶) ۱۶۳۶ و ۱۹۰۶. و برای منتخب دیوان صائب تألیف دیگر او رجوع کنید به اته ۱۶۲۳ ، بوهار ۴۳۲ (۱) .

تذکره مظاهر نصرآبادی شامل اطلاعات و یادداشتهای مختصری است در باره بیش از ۱۰۰۰ شاعر که با مؤلف معاصر بوده اند. نصرآبادی این تذکره را در ۱۰۸۳ . ۵ / ۳ - ۱۶۷۲ م. پیرامون شاه سلیمان تألیف کرده است^{۳۰} .

۳۰- در نسخه برلین ش ۶۴۹ بنا بر یادداشتی که در حاشیه صفحه نوشته اند ۸۳۰ است .
 ۳۱- این تاریخ در مقدمه کتاب ذکر شده است (صفحه ۵ ult) و نیز مؤلف در جای دیگر بار دیگر به عنوان سال جاری این شعر آورده است (صفحه ۱۷۰) و عبارت «در این سال» مکرر در کتاب دیده می شود اما سنوات با هم بسندرت تطبیق می کند (در متن چاپی) مثلاً در صفحات ۱۷ و ۱۷۳ این سال عبارت از ۱۰۸۳ و ۱۰۷۷ است در صورتی که در صفحه ۴۵۰ سال ۱۰۸۸ را باید امسال (سال جاری) تلقی کرد. سالهای قبل از ۱۰۸۳ درست نیست و مسلم مربوط به قبل از تألیف کتاب است (بنظر می رسد کتاب در ارقام اشتباه کرده باشند) سال ۱۰۸۹ که ریو در ورق ۱۳۳۱ از نسخه بریتیش میوزیوم دیده است ظاهراً در نسخه چاپی ۱۰۸۱ است (ص ۴۵۰) . به عنوان مثال - تاریخ مرگ درویش نصیری در نسخه بانکی پور (فهرست جلد VIII^۳ ص ۸۰) ۱۰۸۹ است در صورتی که در نسخه چاپی

کتاب دارای مقدمه (سلاطین و شاهزادگان) و پنج صفت است که بنوبه خود به چند فرقه تقسیم می‌شود (D) امرا و خوانین ایران ص ۱۵، (b) امرای هند ص ۵۳ (C) وزراء و مستوفیان و کتاب ص ۶۹ (۲) سادات و نجبا ص ۵۹ (۳) a: دانشمندان ص ۱۴۹ (b) خوشنویسان ص ۲۰۶ (c) فقرا ص ۲۰۹ (۴) شعرای حرفه‌ای (a) عراق و خراسان ص ۲۱۲ (b) ماوراءالنهر ص ۴۳۲، (c) هند ص ۴۴۴ (۵) مؤلف و کسانش ص ۴۵۱ و خاتمه‌ای دارد حاوی ماده تاریخهای قدیم و جدید و لغزها و غیره ص ۴۶۸ :

سپرنگر ص ۸۸، بلوچه جلد II ۱۱۴۰ (ظاهراً دست نویسی با تاریخ ۱۰۸۳ هـ/۳-۱۶۲۲ م دارد ولی در ضمن شرح حال میر لطف‌الله سنه ۱۰۸۹ ذکر شده است^{۳۲})، ریو جلد متمم ۱۱۰ (۱۰۹۷ هـ/ ۱۶۸۶ م. Lacunae) جلد I b ۳۶۸ (قرن ۱۸ میلادی)، بانکوی پور XIII ۶۸۷ (۱۱۰۵ هـ/ ۱۶۹۴ م^{۳۳})، لندسیانا ص ۱۹۶، ش ۳۱۵ (circa ۱۷۰۰ م)، برلین ۶۸۴ (۱۱۱۴ هـ/ ۱۷۰۲ م)، ۶۴۹. ادینبورگ ۸۸ (۱۱۱۸ هـ/ ۱۷۰۶ م. Lacunae) ، بودلین ۳۷۳ (۱۱۳۲ هـ/ ۱۷۲۰ م) I. O. D. P ۵۸۷ (۱۲۴۴ هـ/ ۱۸۲۹ م)، اته ۶۶۹، ایوانف ۲۲۰ (= ۱۸۷۰ م).

چاپها: تذکره نصرآبادی. طهران ۱۷-۱۳۱۶ ش. هجری = ۱۹۳۷-۸ م.

۳۲- ذکر شده است. بنا بر عقیده سپرنگر هنت یا نه شرح حال مربوط به سال ۱۰۹۲ را مؤلف بعداً بر متن افزوده است. در نسخه چاپی این تاریخها مؤخر بر همه است: ۱۰۸۵ (ص ۳۲۶)، ۱۰۸۶ (ص ۳۴۲)، ۱۱۱۲ (ص ۲۰) و ۱۱۱۵ (ص ۱۷۴).
۳۳- در نسخه چاپی ۱۰۸۱ است (ص ۴۵۰).

۳۴- ماده تاریخ «شد آخر» = ۱۱۰۵ ولی احتمال می‌رود ۱۱۵۰ باشد زیرا نسخرا دستکاری کرده‌اند و ۵۰ و ۵ بهم تبدیل شده است.

(ضمیمه دوره؛ ارمغان) .

چاپ صف III فرقه II (خوشنویسان) ، اورینتل کالج میگزین ۴ / XII
(اوغوست ۱۹۳۵ (صص ۹-۱۵۴) بوسیله محدث شفیع چاپ شده) .

معرفی :

On the earliest persian Biography of poets ....

از N. Bland (در مجله انجمن سلطنتی آسیایی IX (سال ۱۸۴۸) صص ۱۴۰-

۳۷) .

فهرست و خلاصه شرح احوال، در صف III فرقه ۳-۲ و صف IV ، سپرنگر صص

۸۸-۱۰۸ .

[تذکره نصرآبادی صف V ، در آخر صص ۶۸-۵۷؛ فقط در چاپ بلاند ،

سپرنگر، ریو، عبدالمقتدر و غیره) ؛ سفینه خوشگو (فقط در بانکی پور VIII صص ۸۵)

صحف ابراهیم (قسمتی که بلاند تراجم کرده است صص ۴۰-۱۳۹)؛ مقاله بلاند

در انجمن سلطنتی آسیایی سال ۱۸۴۸ صص ۴۰-۱۳۹ (رجوع کنید به قبل) ؛

ریو I b' ۳۶۸ ؛ بلوشه II ۱۱۴۸ ؛ بانکی پور VIII ۶۸۷ ؛ مقدمه طابع بر طبع

طهران] .

۱۱۳۱- برای جامع مفیدی تاریخ یزد که در ۱۰۹۰ . / ۸ . ۱۶۷۹ م. تألیف

شده است به صفحه ۳۵۲ قبل از این رجوع کنید .

فصل نهم از جلد سوم این کتاب به شعرای یزد اختصاص دارد .

۱۱۳۲ - میرزا محمد افضل سرخوش^{۲۴} بقول خوشگو شاگردش پرسردوم محمد زاهد بوده است^{۲۵} تولد وی در کشمیر به سال ۱۰۵۰ هـ / ۱۶۴۰ م روی داد (بانکی پور VIII صص ۳-۹۲). محمد زاهد «خوشگو» در خدمت عبدالرحمن خان زخمی^{۲۶} بود و بعد از مرگ تمام پنج پسر زاهد بخدمت شاهنشاه درآمد. این که نصرآبادی می گوید «سرخوش» اهل لاهور بود و در آنجا زندگی می کرد [در حدود ۱۰۸۳ هـ] با مقایسه «خوشگو» نادرست بنظر می رسد VII B. K. P صص ۱-۳ (۹۳). سرخوش خودش نوشته است (رجوع کنید به سپرنگر صص ۱۰۸ و ریو جلد I صص ۳۶۹) که خدمت در دربار عالمگیر موروثی او بود و در جوانی تشویش کسب مال داشت ولی بعد از آن که کتاب خود را نوشت در دهلی بصورت انزوا زندگی می کرد.

بنا بر قول شاگردش خوشگو وی در محرم سال ۱۱۳۶ هـ / ۱۷۱۴ م ۳۷ ۷۶ سال داشته است. خوشگو می نویسد که کلیات وی در حدود ۴۵۰۰۰ بیت شعر دارد VIII vol B k p صص ۹۳۱ رجوع کنید به مجله انجمن سلطنتی آسیایی سال ۱۸۴۸ صفحه ۱۶۹؛ در آنجا تعداد آیات در حدود ۴۰۰۰۰ ذکر شده است. این کلیات مشتمل است بر شش مثنوی: (۱) نور علی نور به تقلید مثنوی رومی

۳۴ - اسپنر می گوید «اورا معمولاً Chéla می نامیدند. این کلمه هندی است و معنی «خادم، بنده، شاگرد» می دهد.

۳۵ - بقول سرخان: shér (به نقل ریو) پدر بزرگش میر لعل بگ بدخشان بوده است. این در مرآت الخیال چاپ ۱۳۲۴ ذکر نشده است.

۳۶ - در مرآت الخیال (چاپ ۱۳۲۴ به شی صفحه ۲۹۰) «سرخوش» به عنوان «از مقولان عبدالشخان» ذکر شده است. برای عبدالشخان رك: مرآت الامراء ج ۳ ص ۹۲.

۲- حسن (به ضم ح) و عشق ۳- ساقی نامه (۴)- قضا و قدر
(۵) در بیان بعضی خصوصیات هندوستان . (۶) جنگ نامه محمد اعظم شاه
نظیر گل و رعنا (طبق B k p جلد VIII ص ۸۲) و دودیوان (که مثل دیگر آثارش)
بعلت بی قیدی پرش مفقود شده است .

کلمات الشعراء (ماده تاریخ = ۱۰۹۳. / ۱۶۸۲. م اما ظاهراً باید بعد از ۱۱۰۸
/ ۱۶۹۶-۷. م باشد) .

یادداشت‌های بسیار مختصری است درباره ۳۰۰ شاعر که (تقریباً همه در هند
بوده‌اند) و زمان جهانگیر و شاه جهان و اورنگ‌زیب Aurangzêb را درک کرده‌اند:
سپرنگر: ۱۳۰، ایوانف کرزن ۵۱ (۱۱۱۱. / ۱۷۰۰. م) و ۵۲ (آخرش ناقص است .
قرن ۱۸ میلادی) ۵۳ (قرن ۱۹)، ۵۴ (ناقص‌الآخره قرن ۱۹)، ایوانف ۲۲۱ (فقط قسمت
کمی از آن)، ۲۲۲ (فقط قسمتی)، رامپور (۱۱۲۹. / ۱۷۱۶. م) مصور است رجوع
کنید به نادر احمد ۸۸، مدرس ۴۴۱ (۱۱۵۴. / ۱۷۴۱. م)، ۳-۴، ۴۴۲، ۶۷۰ (۱۱۵۴. /
۱۷۴۲. م) ۶۷۱، (n. d = ایضاً) ۶۷۲ (فقط قسمتی)، ۳۳۰۴ (۱۲۷۰. /
۱۸۵۳-۴. م) .

I. O. D. P (c) ۷۰۹ (۱۱۶۴. / ۱۷۵۰. م) I. O (ناقص ۱۲۳۷. / ۱۸۲۲. م)
ریو جلد I a ۳۶۹ (۱۱۵۶. / ۱۷۴۳. م) ، آکسفورد Inst. Ind. (۱۱۵۷. /
۱۸۲۱. م)

لیندسیانا ص ۲۱۶ ش ۳۲۱ Circ ۱۷۶۰. م) ، بلوشه II ۱۱۴۹ (قرن ۱۸) ،
۱۱۵۰ (۱۱۷۹. / ۱۷۶۵-۶. م) ، برلین ۶۵۰ (۱) (۱۲۴۲. / ۱۸۲۶. م) ، ۶۵۱ ،
(۱۷۸۴. م) : آصفیه I ص ۳۱۸ ش ۱۴ (۱۲۲۲. / ۱۸۰۷-۸. م) ، ص ۳۲۲ ش ۵۱
Circ ۱۹۱۲. م) ش ۵۴ Circ ۱۹۱۲) ، ش ۹۷ (Circ ۱۹۱۲) ، بانکی پور

VIII ۶۸۸ (قرن ۱۹)، جلد متمم II ص ۲۱۷۵، (قرن ۱۹)، بوهار ۹۱ (قرن ۱۹)،
 برون جلد متمم ۲۹۶ (۹۲ سلطنتی) پشاور ۱۴۱۳.
 فهرست شعرا (با بعضی جزئیات از شرح حال) : سپرنگر ص ص ۱۱۵-۱۰۹
 [تذکره نصرآبادی ص ۴۵۰، کلمات الشعراء (رک. سپرنگر ص ۱۰۸، ریو جلد I
 ص ۳۶۹)، مرآة الخيال ش ۱۰۶ (چاپ ۱۳۲۴ قمری، ببنی ص ۲۹۰. اما ریو از نسخه‌ای
 استفاده کرده که بعضی مطالب آن در این چاپ نیست) ؛ همیشه بهار (سپرنگر ص
 ۱۲۳) ؛ سفینه خوشگو (فقط بانکی پور جلد VIII ص ص ۳-۹۲) ؛ منتخب الشعراء ش
 ۳۱۷ ؛ سراج دیوان منتخب (سپرنگر ص ۱۵۰) ؛ خزینه عامره ش ۶۰ ص ص ۴-۲۶۳ ؛
 گل رعنا (که در صفحه ۸۲ جلد III بانکی پور معرفی شده) ؛ فرحة الناظرین
 (اورنتل کالج میگزین VI/۴ (اگوست ۱۹۲۸) ص ۹۵) ؛ صحف ابراهیم قسمی که
 بلاند ترجمه کرده است. رک: مجله انجمن سلطنتی آسیایی سال ۱۸۴۸ ص ۱۶۹) ؛
 خلاصة الأفكار ش ۳۵ ؛ مخزن الفرائب ش ۱۰۳۴ ؛ نشتر عشق ، سپرنگر ص ۱۰۸ ؛ ریو
 جلد I ص ۳۶۹ و جلد III ص ۱۰۸۶ ؛ بانکی پور جلد VIII ص ۸۲ .
 ۱۱۳۳- برای لب اللباب که در ۱۰۹۷ م / هـ ۱۲۱۵-۱۶۸۵ . م تألیف شده و مؤلف
 آن حاجی محمد قلی قاجار است به صفحه ۱۳۴ قبل از این رجوع کنید . این کتاب
 بیست و سه فصل دارد و مشتمل است بر یادداشت‌هایی درباره ۲۲۰ شاعر ایرانی .
 ۱۱۳۴ . برای مرآت جهان‌نما (به ضم نون) رجوع کنید به صفحه ۱۳۳ قبل .
 تألیف مفصل‌تری است از مرآت العالم بساد و تکمله که به ترتیب در ۱۰۹۵ . هـ / =

۳۷- بنا بر نقل تاریخ محمدی (به نقل ریو جلد ۳ ص ۱۰۸۶) و غیره: در ۱۱۲۵ بقول
 سراج و در ۱۱۲۷ . هـ / ۱۷۱۵ . م ضبط صحف ابراهیم .

۱۶۸۴ م. و ۱۱۱۱ هـ / ۱۶۹۹ م. تکمیل شده و مثل مرآت العالم در آخرش یادداشت‌هایی بترتیب النبأ راجع به شعرای فارسی گو دارد.

۱۱۳۵ - شرخان بن محمدعلی امجدخان لودی^{۳۸} Lōdī آخرین دوران کودکی و نوجوانی اش را در بنگال گذرانید، پدرش در آن موقع بخدمت سلطان محمدشاه شجاع پسر دوم^{۳۹} شاه جهان درآمده بود. وی مدتی در آنجا از تربیت معنوی ملا فرخ حسین «ناظم»^{۴۰} برخوردار شد و پس از تکمیل تحصیلات سفر کرد و به هرات^{۴۱}

۳۸ - اسم مؤلف در عنوان کتاب به اختصار قبل از یادداشت مربوط به رودکی (صفحه ۲۰، ۱۱، ۱۰ در چاپ ۱۳۲۴) ذکر شده است. لودی نام خانوادگی افغانی است (رك. دائرة المعارف اسلام آرشیف افغانستان).

۳۹ - متولد ۱۰۲۵ هـ / ۱۶۱۶ م. حاکم بنگال در ۱۰۴۸ هـ / ۱۶۳۸ م. بوسیله اورنگ زیب Aurangzēb در کجوه K'hajwah در سال ۱۰۶۹ هـ / ۱۶۵۹ م. شکست خورد و در ۱۰۷۱ هـ / ۱۶۶۰ م. در گذشت.

۴۰ - علی رغم ضبط دائرة المعارف اسلام (و مخزن الغرائب شماره ۲۸۵۴) تشخیص این که فرخ حسین «ناظم» در وقتی که ظاهر آوی در آغاز شب هرات را ترک کرده و در بنگال مانده و در ۱۰۸۹ هـ مرده باشد مشکل است. با هنگامی که به عنوان شاعر دربار بیگلربیگی هرات یا ملا ناظم هروی روزگاری گذرانید (ریو ج ۲ ص ۶۹۲) هنوز هندوستان را ندیده بود (بقول سرخوش: رك. سیرنگر ص ۱۱۴). و متجاوز از شصت سال داشت [در ۱۰۷۶] که قصص الخاقانی را پرداخت (ایضاً ریو). و در ۱۰۸۱ هـ مرده (بقول سراج: رك. سیرنگر ص ۱۵۱). بهترین اثر او یوسف و زلیخات که آنرا در ۱۰۵۸ هـ شروع و در ۱۰۷۲ تمام کرده است. این کتاب در آسیای مرکزی مورد پسند عامه مردم قرار گرفته است (چاپ: لکنو ۱۲۸۶ هـ / ۱۸۷۰ م. نسخهای خطی: اته ۶-۱۵۹۳، ایوانف ۷۷۹ بانک یور III، ۳۳۶، بلوچه III ۴-۱۹۰۱، IV ۲۱۹۶، ریو IV ۶۹۲b، برون جلد متمم ۱۳۸۱ بودلین ۱۱۳۰ و غیره).

۴۱ - اصلش از هرات است بعد از تکمیل تحصیلات خویش از وطن برآمده بحسب قسمت به ملك بنگال افتاد....

رفت و بدربار جهانگیر پیوست (دهاک D'Hākah، دکه Dacca در بنگال شرقی). با وجود این هنگامی که ناظم درگذشت. در روز عاشورای ۱۰۶۸ هـ / ۱۶۷۶ م وی هنوز بسیار جوان تر از برادرانش بود و فقط قسمتی از متون فارسی و عربی را خوانده بود (مختصرات فارسی و عربی). بر اثر این اتفاق تحصیلات منظم وی قطع شد ولی او بوسیله مصاحبت پدر و دوستان فاضل پدرش همواره در پی افزایش معلومات خود بود. در سال ۱۰۸۴ هـ / ۱۶۷۳-۴ م پدرش مرد و در ۱۰۸۷ هـ / ۱۶۷۶ م برادرش عبدالله خان در کوهستانهای کابل به قتل رسید (شریعت شهادت چشید).

در سال ۱۰۹۰ هـ / ۱۶۷۹ م وی در نزد س. شکرالله خان [خوافی] که در ایام گذران در بنگال از دوستان پدرش بود شغلی بدست آورد. در چاپ ۱۳۲۴، مرآت الخیال به عنوان فوجدار جاگه سرهند ۴۲ Sirhind از او یاد شده است و در نقل رزن Rosen از نسخه لنین گراد عبارت بدین صورت است: فوجدار شهر [شام] جهان آباد ۴۳.

- ۴۲- که به تکریب فوجداری در جاگه سرهند کامروانی و کامیابی دارد (صفحه ۱۲۰ ult)
- ۴۳- که به تکریب فوجداری در شهر جهان آباد و نواحی آن کامرانی و کامیابی دارد (رزن ص ۱۶۳). ریمو می گوید که در مانس عالم گیری صفحه ۲۱۴ ذکر شده است که شکرالله خان داماد اقبال خان رازی [برای این موضوع رجوع کنید به صفحات ۵-۵۸۴ قبل از این] در سال ۱۰۹۲ هـ. به فوجداری دهلی منصوب شد. وی شرحی بر متنوی رومی دارد (نسخه های خطی: ایوانف کرزن Curson ۲۱۱ و شاید علیگرم ص ۴۹). و در ۱۱۰۸ هـ / در گذشته است (سپرنگر صفحه ۱۵۱ ذیل «سراج»). و بعضی ۱۱۱۲ نوشته اند (خوشگو) رجوع کنید نیز به مرآت الخیال ص ۵۰-۲۴۰. همیشه بهار (سپرنگر ص ۱۲۱). سفینه خوشگو (بانکی پور جلد ۸ ص ۸۷)، اورینتل کالج میگرین ۱ / IX ص ۶۶.